

247. Bijbelstudie over DE SAMARITANEN DEN SAMARIASMA HASHOMRONIM השומרונים

Deel 1: De barmhartige Samaritaan

Op dinsdag 19 mei 2026 vond in Israël een historische gebeurtenis plaats, waarvan men via de mainstream media in Nederland uiteraard niets vernomen heeft: Op die dag werd tijdens een feestelijke staatsceremonie het nieuwe treinstation שומרון-טייבה Shomron-Tayyiba ofwel Samaria-Tayibeh officieel ingewijd als onderdeel van de nieuw aangelegde Oostelijke Spoorlijn, die op zondag 28 juni in gebruik is genomen en die tienduizenden passagiers in de regio's Sharon en Noord-Samaria bedient en rechtstreeks met het centrum en het zuiden van het land verbindt. Om elk misverstand te voorkomen wil ik er bij deze wel op wijzen, dat deze recent geopende spoorlijn niet door de betwiste gebieden loopt, maar binnen de huidige internationaal erkende Israëlische grenzen parallel aan de Trans-Israël Highway (Route 6). De officiële opening van het station Shomron-Tayyiba werd o.a. bijgewoond door premier Binyamin Netanyahu, minister van Transport Miri Regev en het hoofd van de Regionale Raad van Samaria, Yossi Dagan. Ook aanwezig waren Shay Rosenzweig, hoofd van de Raad van Alfei Menashe, Moshe Shimoni, voorzitter van de Israëlische Spoorwegen en Moshe Ben Zaken, directeur-generaal van het Ministerie van Transport. Het nieuwe station markeert een historische mijlpaal, aangezien dit de eerste keer is dat een officieel treinstation in Israël de naam שומרון Shomron [Samaria] draagt. De regionale raad van Samaria heeft jarenlang gewerkt aan de bouw van dit station, dat zij als strategisch zeer belangrijk beschouwen om de verbinding tussen Samaria en de metropoolregio Tel Aviv te versterken. Vanaf het station Shomron-Tayyiba duurt de reis naar Tel Aviv 46 minuten.

De regio Shomron [Samaria] is het historische en bergachtige gebied, dat in het noorden door de Jizreëlvallei in Galilea, in het zuiden door het gebergte rondom Jeruzalem en de regio Judea, in het westen door de Sharonvlakte aan de kust en in het oosten door de Jordaanvallei wordt afgebakend en derhalve ook de noordelijke helft van de zogenaamde "Westelijke Jordaanoever" omvat. Deze benaming, die uit de tijd van de Jordaanse bezetting dateert om daarmee de naamsverandering van Trans-Jordanië naar Jordanië te verklaren, wordt echter door Joden, messiasbelijdende gelovigen en bijbelgetrouwe christenen terecht vermeden. In plaats daarvan geven zij de voorkeur aan de oorspronkelijke bijbelse benaming voor dit gebied: Judea en Samaria. *"De Arabieren komen uit Arabië, en daarom heten ze Arabieren"*, zeggen ze dan om dit verduidelijken. *"En de Joden, in het Hebreeuws Yehudim, komen uit Judea, in het Hebreeuws Yehuda genaamd, en daarom heten ze Joden ofwel Yehudim!"* Dat klopt natuurlijk helemaal, maar dan zouden ze naar mijn bescheiden mening logischerwijs hetzelfde eigenlijk ook van Samaria moeten zeggen: *"De Samaritanen komen uit Samaria en daarom heten ze Samaritanen!"* Maar dat hoor ik ze in dit verband helaas nooit zeggen. Waarom niet? Omdat dit nogal gevoelig ligt.

En toch denk ik, dat Israël vanuit G'ds Woord alleen dan een claim op Samaria kan leggen, als de Samaritanen officieel als Israëlieten erkend zouden worden en niet als een aparte etno-religieuze gemeenschap zoals bijvoorbeeld de Druzen. Een politieke erkenning hebben ze in principe al gekregen door middel van het Israëlisch staatsburgerschap en wetenschappelijke erkenning kregen ze door middel van uitgebreid genetisch onderzoek, dat aantoonde, dat ze inderdaad afstammen van Israëlitische voorouders. Het enige wat nu nog ontbreekt is de religieuze erkenning door het opperrabbinaat. En dat is dus precies waar de schoen wringt! Dat is de kern van het probleem, en daarom is het voor ons als gelovigen belangrijk om te weten wat de Bijbel over de Samaritanen zegt en hoe Yeshua met de Samaritanen omging. Hoe dacht Hij over hen? Zag Hij hen als een deel van Zijn Volk Israël

of beschouwde Hij hen als heidense vreemdelingen zoals de meeste Joden van Zijn tijd? Vandaar deze meerdelige studie over de Samaritanen.

De barmhartige Samaritaan

Als men het tegenwoordig over een Samaritaan heeft, denken de meeste mensen meteen aan iemand, die onbaatzuchtig hulp biedt aan een onbekende in nood, want zo iemand wordt vanouds in de volksmond “een barmhartige Samaritaan” genoemd, gebaseerd op de bekende mashal [parabel] waarin Yeshua uitlegt, dat naastenliefde alle grenzen overstijgt. In de gelijkenis van “De Barmhartige Samaritaan” roept Hij ons op om sociale barrières te doorbreken en met mededogen te handelen door barmhartigheid aan iedereen in nood te tonen ongeacht zijn achtergrond.

Op de vraag van een wetgeleerde, wie zijn naaste is, antwoordde Yeshua en vertelde hem het volgende: *“Er was eens iemand die van Jeruzalem naar Jericho reisde en onderweg werd overvallen door rovers, die hem zijn kleren uittrokken, hem mishandelden en hem daarna halfdood achterlieten. Toevallig kwam er een kohen [priester] langs, maar toen hij het slachtoffer zag liggen, liep hij met een boog om hem heen. Er kwam ook een Leviet langs, maar bij het zien van het slachtoffer liep ook hij met een boog om hem heen. Een Samaritaan echter, die op reis was, kreeg medelijden toen hij hem zag liggen. Hij ging naar de gewonde man toe, goot olie en wijn over zijn wonden en verbond ze. Hij zette hem op zijn eigen rijdier en bracht hem naar een logement, waar hij voor hem zorgde. De volgende morgen gaf hij twee denarie aan de eigenaar en zei: Zorg voor hem, en als u meer kosten moet maken, zal ik u die op mijn terugreis vergoeden. Wie van deze drie is volgens u de naaste geworden van het slachtoffer van de rovers? De wetgeleerde zei: De man die medelijden met hem heeft getoond. Toen zei Yeshua tegen hem: Doe u dan voortaan net zo!”* (Lucas 10:30-37, NBV). **Surinaams:** *“Wan man ben kmopo fu Yerusalem e go na a foto Yeriko. Di a ben de na pasi, fufuruman grabu en. Den teki ala san a ben abi, den fon en te fu dede, dan den gwe libi en didon drape. A ben de so tak’ baka dati, wan priester ben psa na tapu a srefi pasi. Di a si a man, a koti abra go waka na a tra sei fu a pasi. Owktu wan Lefitiman ben psa drape. Di a si a man, en srefi koti abra go waka na a tra sei. Baka dati wan man fu Samaria kon psa. Di a doro krosbei, a si a man didon tapu a pasi, dan a firi sari gi en. A go na a man, a krin den soro fu en nanga oli nanga win, dan a tai den. Baka dati a poti a man na tapu en eigi buriki. A tyari en go na wan oso pe yu ben kan yuru wan presi fu tan, dan a sorgu gi en. A tra dei, fosi a man fu Samaria gwe, a gi a man di abi a presi tu solfrumoni. A taigi en taki: Luku a man gi mi. Efu a moni no sari, dan te mi e drai kon baka mi sa pai yu. Dan Yeshua aksi a sabiman fu Gado wèt taki: Taigi Mi, sortu wan fu den dri man disi sori a man di den fufuruman grabu tak’ a de wan sma di e lobi trasma? A piki taki: A wan di sori sari-ati gi a tra man. Dan Yeshua taigi en taki: Go, dan yu du a srefi sani tu!”*

Door de barmhartige Samaritaan tegenover de onbarmhartige Joodse priester en Leviet te plaatsen daagt Yeshua Zijn Joodse luisteraars uit om hun diepgewortelde vooroordelen te overwinnen, want een door hen geminachte Samaritaan was in die tijd wel de laatste van wie een Joods slachtoffer hulp zou verwachten, vergelijkbaar met een Palestijn in huidige tijden. Daarnaast leert Hij hen, dat mededogen in G'ds ogen belangrijker is dan uiterlijke religieuze vroomheid en naleven van de reinheidswetten.

Zowel de priester alsook de Leviet, die beiden dienst deden in de tempel, waren blijkbaar zo bang, zich ritueel te verontreinigen dat ze hun zwaargewonde en beroofde volksgenoot aan zijn lot overlieten en met een grote boog om hem heen liepen, terwijl de Samaritaan bij het zien van het hulpbehoevende slachtoffer zo bewogen werd met innerlijke ontferming, dat hij met gevaar voor zijn eigen veiligheid eerste hulp verleende, want hij bevond zich immers op vijandelijk gebied en kon ervan verdacht en beschuldigd worden, de reiziger zelf te hebben overvallen en beroofd. Desalniettemin ontfermde de Samaritaan zich zonder te aarzelen over hem en staat met zijn ultieme naastenliefde in contrast met de harteloosheid van de Joodse religieuze leiders. Met de vraag, wie van de drie dan de naaste van het slachtoffer is geworden dwong Yeshua de wetgeleerde te erkennen, dat het de Samaritaan was, maar dat woord kwam niet over zijn lippen en omschreef hem als de man die medelijden met hem heeft getoond.

De dankbare Samaritaan

Evenzo beschamend voor de Joden was het feit, dat van tien melaatsen, die door Yeshua werden genezen, er slechts een Samaritaan het fatsoen had, om Hem daarvoor te bedanken terwijl de negen gereinigde Joden verstek lieten gaan, hetgeen van grove ondankbaarheid getuigde. Zij wisten immers heel goed wie Hij was, want zij riepen Hem bij Zijn naam toen ze Hem zagen: *“Op weg naar Jeruzalem trok Yeshua door het grensgebied van Samaria en Galilea. Toen Hij daar een dorp wilde binnengaan, kwamen Hem tien mensen tegemoet die aan huidvraat leden: ze bleven op een afstand staan. Ze verhieven hun stem en riepen: Yeshua, meester, heb medelijden met ons! Toen Hij hen zag, zei Hij tegen hen: Ga u aan de priesters laten zien! Terwijl ze gingen werden ze gereinigd. Een van hen, die zag dat hij genezen was, keerde terug en loofde G'd met luide stem! Hij viel neer aan Yeshuas voeten om Hem te danken. Het was een Samaritaan. Toen zei Yeshua: Zijn er niet tien gereinigd? Waar zijn de negen anderen? Wilde niemand anders terugkomen om G'd eer te bewijzen dan alleen deze vreemdeling? Hij zei tegen de Samaritaan: Sta op en ga. Uw geloof heeft u gered!”* (Lucas 17:11-19, NBV). **Surinaams:** *“Di Yeshua ben de na pasi fu go na Yerusalem, A waka psa ini den distrikti Galilea nanga Samaria. Dan di A doro na ini wan fu den dorpu, A si tin gwasiman di ben e waka miti En. Den man disi tan tnapu farawe, dan den bari taki: Yeshua, Meister, abi sari-ati nanga unu! Yeshua luku den, dan A taki: Go na den priester, meki den luku unu. Di den man de na pasi e gwe, den kon betre. Di wan fu den si tak' a kon betre, a drai kon baka èn nanga tranga sten a gi Gado grani. A trowe ensrefi langalanga na gron na Yeshua futu èn a taki En tangi. Ma a man disi ben de wan sma fu Samaria. Dan Yeshua taki: A no ala tin man kon betre? Pe den tra neigi de? A man disi a no wan Dyu. Fa a kan tak' na en wawan drai kon baka fu gi Gado grani? Dan Yeshua taigi a man taki: Opo, dan yu gwe. A bribi fu yu meki yu kon betre!”*

Yeshua was diep teleurgesteld, dat Zijn eigen volksgenoten niet het fatsoen bezaten om Hem voor hun genezing te bedanken en de Eeuwige alle eer te bewijzen zoals deze Samaritaan wel deed, die, door zich met zijn aangezicht ter aarde voor Zijn voeten neer te werpen aantoonde, dat hij in Yeshua de Mashiach zag, die door de Samaritanen Ta'eb genoemd wordt. Daarom gaf Hij hem de verzekering: *“Uw geloof heeft u behouden!”*, waarmee Hij diens eeuwige behoudenis bedoelde in de עולם הבא olam haba (de toekomstige wereld). Dat Yeshua deze Samaritaan in vers 18 een vreemdeling noemde wil niet zeggen dat Hij hem als een buitenlander of heiden beschouwde, maar slechts als een niet-jood, hetgeen we ook zien in Het Boek: *“Is alleen deze man teruggekomen om G'd te prijzen en te danken? En hij is niet eens een Jood!”* en in de BasisBijbel: *“Is er dan niemand anders terug gekomen om G'd te prijzen, dan alleen deze man die niet eens een Jood is?”* Dat de Samaritaan geen ongelovige heiden was blijkt al uit het feit, dat hij met luide stem de G'd van Israël verheerlijkte en Hem alle eer gaf terwijl hij geen Jood was, of beter gezegd, dat hij geen Judeeër was en dus geen deel uitmaakte van de stam Juda, maar wel tot G'ds volk Israël behoorde. Met zijn dankbare houding jegens de G'd van zijn voorouders en jegens Yeshua zelf beschaamde hij in feite de Joden die hun Genezer daarin zwaar teleur gesteld hadden. In beide verhalen liet Yeshua duidelijk zien, dat sommige Samaritanen beter begrepen hadden hoe het hoort, dan de Joden, die zich boven hen verheven voelden. Toch waar kwam de aversie van religieuze Joden tegen de Samaritanen toch vandaan? Zij keken immers op de Samaritanen neer, die zij als een bastaardvolk beschouwden waar zij niets mee te maken wilden hebben.

Zijn de Samaritanen een gemengd volk?

De oorsprong van de Samaritanen is al lange tijd onderwerp van discussie geweest tussen de Samaritaanse traditie en die van de Joden. In de Joodse traditie werden de Samaritanen gezien als afstammelingen van diverse heidense volken, die door de Assyrische koningen Salmaneser en Sargon vanuit andere delen van hun rijk naar Samaria werden gebracht na de verovering en verwoesting van het noordelijke koninkrijk Israël in 722 v.g.t. Zij werden daar gevestigd om de Israëlieten te vervangen, die in ballingschap waren weggevoerd. Ter voorkoming van regionale opstanden hanteerde het Assyrische Rijk namelijk de methode om de bevolking van het ene veroverde land grotendeels in ballingschap weg te voeren naar het

andere en andersom. De nieuwkomers vermengden zich vervolgens met de overgebleven restant van de inheemse bevolking, hetgeen volgens de Joodse traditie ook in Samaria het geval zou zijn geweest. Zo zouden de enkele overgebleven Israëlieten door hun huwelijk met vreemde kolonisten een gemengd ras voortgebracht hebben waaruit de Samaritanen voortkwamen, wier religie een mengsel zou zijn geweest van het geloof in de G'd van Israël en de verering van afgoden. Voor fundamentalisten zoals Rabbi Eliezer ben Hyrkanos, die een leerling van Yochanan ben Zakai was en als Rabbi Eliezer zelfs 320 keer in de Mishna geciteerd wordt, moesten de Samaritanen derhalve als heidenen gezien en behandeld worden, omdat hij hen (ten onrechte!) verdacht van afgoderij.

De Samaritanen zien zichzelf echter als zuivere Israëlieten, onderdeel van het volk Israël en dragers van zijn ware erfgoed. Zij beweren directe afstammelingen te zijn van degenen uit de stammen Efrayim [Efraïm], West-M'nashe [Manasse] en Levi, die niet in ballingschap werden gevoerd en zich niet met de nieuwkomers hadden gemengd. Deze bewering werd echter door de meeste religieuze Joden verworpen en daarom worden de Samaritanen in de rabbijnse geschriften zoals bijvoorbeeld in de **תוספתא ב'רצח** Tosefta B'rachot, doorgaans **כותים** Kutim [Kutieten of Kuteeërs] genoemd, verwijzend naar de oude stad Kuta, die aan de oostelijke tak van de rivier de Eufraat in het huidige Iraq lag. Ook Josephus Flavius verwijst in zowel *"De Joodse Oorlogen"* als *"De Joodse Oudheden"*, naar de Samaritanen als **Κουθαῖοι** Kouthaioi [Kutheeërs]. Dat daarmee alle Samaritanen gezamenlijk bedoeld zouden zijn geweest valt echter zeer te betwijfelen gezien het feit, dat Kuta in het Bijbelse verhaal slechts één van de steden was van waaruit mensen naar Samaria werden gebracht, want volgens het Boek der Koningen, waar ik straks nog gedetailleerder op in zal gaan, deporteerden de Assyriërs niet alleen mensen uit Kuta, maar ook uit andere steden in Mesopotamië naar Samaria. Helaas hebben ook de christenen door de eeuwen heen de verkeerde veronderstelling overgenomen, dat de Samaritanen na de wegvoering van Israël in de ballingschap ontstaan zouden zijn als een mengvolk van achtergebleven Israëlieten en heidense volken. Helaas kom ik dit nog steeds regelmatig op christelijke websites en sociale media tegen, vandaag zelfs nog: terwijl ik dit aan het tikken was zag ik op Facebook een bericht met deze strekking langskomen. Een nadere beschouwing van alle Bijbelse teksten over dit onderwerp onthulde mij echter dat dit een vergissing is. Vandaar deze Bijbelstudie.

Gelukkig lieten niet alle Joodse geleerden zich meeslepen in de vooroordelen tegenover de Samaritanen en zo was de religieuze status van de Samaritanen al tijdens de periode van het Nieuwe Testament een onderwerp van discussie. Terwijl sommige geleerden hen ronduit afwezen omdat ze hen als afgodendienaars beschouwden, zagen anderen de Samaritaanse religie als een andere tak van het Jodendom zoals bijvoorbeeld de Essenen en de Karaïten. Sterker nog, de overeenkomsten tussen Samaritanen en Joden waren bij nader inzien zelfs zo groot dat sommige rabbijnen van de Mishna het bijna onmogelijk vonden om een duidelijk onderscheid te maken tussen de twee groepen. Rabbi Akiva en Shimon ben Gamliel, twee in hoog aanzien staande geestelijke leiders, kwamen zelfs tot de opmerkelijke conclusie: *"Een Samaritaan is in alle opzichten gelijk aan een Israëliet."* Het verschil zat in hun ogen dus niet zo zeer in de etniciteit van de Samaritanen, want ook de Essenen werden destijds weliswaar algemeen erkend als Joden, maar weken vooral in de eigen interpretatie van de Tora af van de hoofdstroom, die toen uit de Farizeeën en Sadduceeën bestond en werden als sektarisch gezien, waardoor ze geen deel mochten uitmaken van het Sanhedrin. Dus evenals bij de Essenen het geval was, worstelden de rabbijnen niet zozeer met het probleem dat de Samaritanen minder wetsgetrouw zouden zijn geweest dan de Joden, want Rabbi Shimon ben Gamliel moest ten aanzien van hun gehoorzaamheid aan de Tora zelfs tot zijn eigen schande toegeven: *"Wat betreft de geboden die de Samaritanen net als wij naleven, zijn ze zelfs nog nauwgezetter dan wij!"* Nee, het probleem zat veeleer daarin, dat zij de Tora anders interpreteren. De meest opvallende theologische kloof tussen de Joodse en de Samaritaanse leer betreft de heiligste plaats, die volgens de Joden de Tempelberg in Jeruzalem is en die de Samaritanen in hun versie van **דברים** D'varim [Deuteronomium] 16:6 identificeren als de berg Gerizim nabij het huidige Nablus en het oude Sh'chem [Sichem].

De Talmoedische opvatting die in traktaat **כותים** Kutim wordt uitgedrukt, is dat de Samaritanen als Joden moeten worden behandeld in zaken waar hun praktijk overeenkomt

met de halachische voorschriften, maar als buitenstaanders moeten worden beschouwd waar hun gebruiken te ver afwijken van het rabbijnse Jodendom om als legitiem te worden beschouwd. Dit traktaat weerspiegelt de veranderende houding van de rabbijnen ten opzichte van de Samaritanen en kiest voor de middenweg: men gaat daarin nog niet zo ver om hen als een volwaardig deel van het volk Israël te erkennen en bekijkt hen toch wel met een zekere argwaan, maar andersom worden ze hierin ook niet meer beschouwd als heidense afgodendienaars, zoals in vroegere tijden het geval was. De vraag of de Samaritanen een gemengd volk zijn of als Israëlieten gezien moeten worden, is derhalve historisch complex en sterk afhankelijk van het perspectief.

שְׁמֵרִים Shamerim en שְׁמֹרֹנִים Shomronim

In de Griekse teksten van het Nieuwe Testament staan de Samaritanen bekend onder de naam Σαμαρείς Samareis, maar in de Hebreeuwse Bijbel worden zij evenals in het moderne Iv'rit שְׁמֹרֹנִים Shomronim genoemd. In de TeNaCH kan deze naam zowel naar inwoners van de stad שְׁמֹרֹן Shomron [Samaria] verwijzen alsook naar de bewoners van de hele regio met dezelfde naam en na de verovering van het noordelijke tienstammenrijk Israël zelfs ook van de Assyrische provincie Samaria. In hun eigen taal, het Samaritaans Hebreeuws, noemen de hedendaagse Samaritanen zichzelf שְׁמֵרִים Shamerim, hetgeen “wachters” of “bewakers” betekent. In het Arabisch noemen ze zichzelf السامريون al-Sāmiriyyūn. In beide talen is deze naam gebaseerd op de Hebreeuwse wortel שֹׁמַר Shamar, wat “bewaken”, “behoeden” en “bewaren” betekent, want de Samaritanen beschouwen zichzelf als de bewakers ofwel de bewaarders van de Tora, de Samaritaanse Pentateuch. Om deze reden wordt door hen zelf nadrukkelijk onderscheid gemaakt tussen de term שְׁמֵרִים Shamerim, die naar hun taak als observatoren van de Heilige Schrift verwijst, en de term שְׁמֹרֹנִים Shomronim, want niet alle inwoners van Samaria, dat wil zeggen niet alle שְׁמֹרֹנִים Shomronim zijn ook daadwerkelijk שְׁמֵרִים Shamerim. Omdat zij volgens de Samaritaanse kronieken de directe afstammelingen van de stammen Efrayim [Efraïm], M'nashe [Manasse] en Levi zijn en hun oude stamgebied onafgebroken vanaf de tijd van Y'hoshua [Jozua] tot op heden bewoond en zich naar eigen zeggen nooit grootschalig hebben vermengd, noemen de Samaritanen zichzelf bij voorkeur בְּנֵי יִשְׂרָאֵל B'nei Yisra'el [kinderen van Israël].

Oorsprong en etnische identiteit van de Samaritanen

Vanuit G'ds Woord zou men kunnen zeggen, dat de geschiedenis van de Samaritanen eigenlijk met de dood van koning Sh'lomo [Salomo] begon, die volgens de meest gangbare chronologie in de herfst van 931 v.g.t. zou hebben plaatsgevonden. Na zijn dood viel het rijk uiteen. In מְלָכִים Melachim alef [1 Koningen] 11:9-13 werd dit reeds door de Eeuwige zelf aan Sh'lomo aangekondigd en in de verzen 26 t/m 40 van het zelfde hoofdstuk lezen wij een profetie, waarin door de profeet Achia aan de Efraïmiet Yarov'am [Jerobeam] de heerschappij over tien van de 12 stammen werd voorspeld. Achia, die afkomstig was uit Shilo, scheurde zijn nieuwe mantel in 12 stukken en gaf tien daarvan aan Yarov'am met de uitleg, dat de Eeuwige het koninkrijk van Sh'lomo na diens dood in tweeën zal scheuren als straf voor zijn afgoderij en dat Hij aan Yarov'am het koningschap over tien stammen zal geven waardoor er voor het huis van David slechts twee stammen zouden overblijven, die echter als één beschouwd zullen worden.

Rechav'am [Rechabeam], die zijn vader Sh'lomo opvolgde, mag dan wel de zoon van de wijste man op aarde geweest zijn, maar van de wijsheid van zijn vader heeft hij helaas niets geërfd. Zijn allereerste beslissing als troonsopvolger bleek al een domme beslissing geweest te zijn! Hij maakte de fout om naar Sh'chem [Sichem], het huidige Nablus, te gaan voor de plechtige inauguratie en dat had hij dus beter niet moeten doen, want de Eeuwige wilde natuurlijk, dat dit in Jeruzalem zou gebeuren. Wij kunnen ervan uitgaan, dat Rechav'am waarschijnlijk op de hoogte was van de profetie, dat er tien stammen van zijn koninkrijk afgescheurd zullen worden, en om dit te voorkomen ging hij naar Sh'chem om daar de tien stammen gunstig te stemmen. Dat bleek een ondoordachte en fatale beslissing geweest te

zijn, die de breuk alleen maar verhaast had. Hij liet zich op dat moment liever leiden door de wens van het volk in plaats van de wil van de Eeuwige, en dat is de grootste fout die een leider kan maken. De tweede fout die hij maakte was, dat hij wel gehoor gaf aan het vraag van het volk om naar Sh'chem te komen, maar niet aan hun nederig verzoek om het juk dat zijn vader hun had opgelegd, lichter te maken. Zij zonden daarom boden naar Egypte om Yarov'am [Jerobeam], die daar verwijlde, te vragen, hun woordvoerder te zijn. Yarov'am, die maar al te goed wist, dat de Eeuwige hem de kroon beloofd had, wilde dus heel graag de woordvoerder van de tien stammen zijn in het geschil met Rechav'am, die zichzelf de poten onder zijn eigen stoel afzaagde door geen gehoor te geven aan het verzoek van het volk en hen het hardvochtige antwoord gaf, dat hij hun juk nog zal verzwaren en hen zal tuchtigen met gesels. Dit had tot gevolg, dat de tien stammen zich in 930 v.g.t. afsplitsten en Yarov'am tot koning kozen. De scheuring van het koninkrijk was dus niet alleen maar het gevolg van de afgoderij van Sh'lomo, maar ook van de dwaze, ondoordachte en ontactische beslissing van zijn zoon Rechav'am! Toch ook Yarov'am ging de fout in. Hij kreeg namelijk de belofte, dat de Eeuwige hem en zijn huis zal zegenen en zijn koningschap zal bestendigen als hij doet wat goed is in G'ds ogen, luistert naar wat Hij hem gebiedt en Zijn geboden en voorschriften in acht neemt. Daar heeft Yarov'am zich echter nooit aan gehouden en ook onder alle koningen van de tien stammen die hem opgevolgd zijn, was er niet één, die aan de Eeuwige trouw is gebleven.

Het grote machtige koninkrijk Israël, dat door David en Sh'lomo in vele jaren moeizaam opgebouwd werd, was dus uiteengevallen. Yarov'am was nu de koning over heel Israël, dat ook na de deling van het rijk nog dezelfde naam behield, met uitzondering van het kleine zuidelijke deel, dat de stammen Juda en Benjamin toebehoorde, waarover Rechav'am als koning mocht blijven regeren. Deze twee stammen vormden samen het koninkrijk Juda, met Jeruzalem als hoofdstad. Het noordelijke deel, dat tien van de twaalf stammen omvatte, het koninkrijk Israël met de nieuwe hoofdstad Sh'chem [Sichem], werd in de profetische boeken van de TeNaCH ook Efrayim [Efraïm] genoemd, naar de meest dominante stam, waaruit de nieuwe koning afkomstig was. De naam van de regio שומרון Shomron [Samaria] komen we voor het eerst tegen in het verhaal van de profeet, die aan Yarov'am G'ds oordeel voor diens afgoderij aankondigde: *“Want de Eeuwige droeg hem op Zijn woord tegen het altaar in Beit-El [Betel] uit te roepen. Zijn vervloeking van de tempels in de steden van Shomron [Samaria] zullen zeker bewaarheid worden. Ondanks de waarschuwing van de profeet bekeerde Yarov'am [Jerobeam] zich niet van zijn zondige praktijken. Integendeel, hij stelde nog meer mensen uit het volk tot priesters aan om offers te brengen aan de afgoden in de tempels op de heuvels!”* (מלכים א' [1 Koningen] 13:32-33, Het Boek). **Surinaams:** *“Bika den sani o psa trutru di Masra meki a taigi a altari fu Betel, nanga den sani di a taki fu den tempel ini Samaria pe den sma e tyari ofrandi. Baka a sani disi Yerobeam no tapu fu du den ogri di a ben e du. A teki ala sortu sma fu a folku baka, poti leti priester na den presi pe den sma ben e tyari ofrandi. Iniwan sma di ben wani a ben e poti leki priester!”*

Ongeveer vijftig jaar na de stichting van het Koninkrijk Israël werd in de regio Shomron [Samaria] op de berg Shomron [Samaria] ook de stad Shomron [Samaria] gebouwd: *“In het eenendertigste jaar van Asa, de koning van Yehuda [Juda], werd Omri koning over Israel; twaalf jaar. Te Tirtza [Tirsa] regeerde hij zes jaar. Toen kocht hij van Shemer [Semer] de berg Shomron [Samaria] voor twee talenten zilver, bebouwde de berg en noemde de stad die hij bouwde, Shomron [Samaria], naar Shemer [Semer], de eigenaar van de berg. En Omri deed wat kwaad is in de ogen van de Eeuwige, ja hij maakte het erger dan allen die voor hem geweest waren!”* (מלכים א' [1 Koningen] 16:23-25, Het Boek).

Surinaams: *“Kownu Asa fu Yuda ben de dritenti-na-wan yari na makti, di Omri tron kownu fu Israel. Omri tan twarfu yari na makti. A tan siksi yari ini Tirsa. Dan a bai wan pikin bergi gi sowan seibitenti kilo solfru fu Semer. A bow wan foto tapu a bergi dan a kari a foto Samaria, fu memre a nen fu Semer, a man di ben abi a bergi. Omri ben e du sani di no bun ini Masra ai. A ben e du moro ogri leki den wan di waka na en fesi!”* De op een steil voorgebergte van zo'n 866 meter hoog gelegen stad Shomron [Samaria] werd de nieuwe hoofdstad van het Tienstammenrijk, waar de koningen van Israël regeerden en ook begraven werden. Omri werd na zijn dood opgevolgd door zijn zoon Achav [Ahab], wiens gedrag door zijn huwelijk

met Izebel zelfs nog erger was dan dat van zijn vader en van allen die hem daarna opvolgden. De hele geschiedenis van het noordelijke koninkrijk is helaas een bedroevende opsomming van zedeloosheid, geloofsafval en afgodendienst. Terwijl de koningen van Juda uit het geslacht van David met vallen en opstaan de Eeuwige doorgaans trouw bleven en uiteindelijk zelfs de Mashiach uit hen is voortgekomen, vielen de koningen van het noordelijke koninkrijk Israël en velen van het volk steeds verder van G'd af.

Ondanks de duidelijke en herhaalde waarschuwingen en oordelen bleven de Israëlieten van het tienstammenrijk halsstarrig weigeren naar de profeten van de Eeuwige te luisteren en gingen ermee door Zijn geboden te negeren en de Ba'al en andere afgoden te vereren. Zij verbrandden zelfs hun eigen kinderen op de altaren van Moloch, gebruikten toverkunst en raadpleegden de waarzeggers.

In het jaar 722 v.g.t. was het geduld van de Eeuwige definitief op en maakte daar een abrupt einde aan! Het noordelijke rijk Israël werd in dat jaar door de Assyriërs veroverd en het grootste deel van de bevolking in ballingschap weggevoerd. Hierover lezen wij het volgende verslag: *"In het twaalfde jaar van Achaz, de koning van Yehuda [Juda], werd Hoshea [Hosea], de zoon van Ela, koning over Israël te Shomron [Samaria]; hij regeerde negen jaar. Hij deed wat kwaad is in de ogen van de Eeuwige, echter niet zoals de koningen van Israël die voor hem geweest waren. Tegen hem trok Salmanassar, de koning van Assur [Assyrië], op; en Hoshea onderwierp zich aan hem en betaalde hem schatting. Maar toen de koning van Assur een samenzwering bij Hoshea ontdekte, dat hij gezanten naar So, de koning van Egypte, gezonden had en aan de koning van Assur geen schatting meer opbracht, zoals van jaar tot jaar, nam de koning van Assur hem gevangen en sloot hem in boeien in de gevangenis. De koning van Assur trok door het gehele land, rukte op naar Shomron [Samaria] en belegerde het drie jaar. In het negende jaar van Hoshea nam de koning van Assur Shomron in; hij voerde Israël in ballingschap naar Assur en deed hen wonen in Chalach, aan de Chabor, de rivier van Gozan en in de steden der Meden."* (ב

מלכים Melachim bet [2 Koningen] 17:1-6, NBG). **Surinaams:** *"Di kownu Akas fu Yuda ben de twarfu yari na makti, Hosea, a manpikin fu Ela, tron kownu fu Israel. A ben e libi na Samaria èn a tan neigi yari na makti. A ben e du san no bun ini Masra ai, ma a no ben takru so leki den kownu fu Israel di waka na en fesi. Kownu Salmanasar fu Asur ben hari kon feti nanga Hosea. Hosea ben saka ensrefi gi en, èn a ben ferplekti fu pai Salmanasar wan moni ala yari. Ma a kownu fu Asur ben meki den grabu Hosea èn tyari en go sroto na strafoso fu di a ben kon sabi taki Hosea ben meki mofo fu du wan sani, bika Hosea ben seni boskopuman go na kownu So fu Egipte fu yepi en, èn a no ben pai a moni moro leki fa a ben gwentu du ala yari. Ne a kownu fu Asur broko kon ini a kondre, a hari go na Samaria dan a lontu a kondre dri yari langa fu ala sei. Di Hosea ben de neigi yari na makti, a kownu fu Asur teki Samaria abra. A tyari den Israelitisma gwe nanga tranga na Asur. Drape a poti sowan fu den fu libi ini a foto Halak, trawan na a syoro fu a Haborliba ini Gosan, nanga trawan ini den foto fu den Meden!"*

Ook in het volgende hoofdstuk wordt de wegvoering van de tien stammen beschreven: *"In het vierde jaar van koning Chiz'qiya [Hizkia] - dat is het zevende jaar van Hoshea [Hosea], de zoon van Ela, de koning van Israël - trok Salmanassar, de koning van Assur, op tegen Shomron [Samaria] en sloeg het beleg ervoor. Men nam het in na verloop van drie jaren; in het zesde jaar van Chiz'qiya - dat is het negende jaar van Hoshea, de koning van Israël - werd Shomron ingenomen. De koning van Assur voerde Israël in ballingschap naar Assur en bracht hen naar Chalach, Chabor, de rivier van Gozan en de steden der Meden omdat zij niet hadden geluisterd naar de Eeuwige, hun G'd, maar Zijn verbond hadden overtreden: al wat Hij aan Moshe [Mozes], de knecht van de Eeuwige had geboden; zij hadden er niet naar geluisterd en het niet gedaan."* (ב

מלכים Melachim bet [2 Koningen] 18:9-12, NBG). **Surinaams:** *"Kownu Hiskia ben de fo yari na makti, èn kownu Hosea fu Israel, a manpikin fu Ela, ben de seibi yari na makti, di kownu Salmanasar fu Asur hari kon na Samaria dan a lontu a foto fu ala sei. Baka dri yari a ben kan teki a foto abra. Di Hiskia ben de siksi yari na makti èn di kownu Hosea fu Israel, ben de neigi yari na makti, Salmanasar teki Samaria abra. A kownu fu Asur tyari den Israelitisma gwe nanga tranga na Asur. Drape a poti sowan fu den fu libi ini a foto Halak, trawan na a syoro fu a Haborliba ini Gosan, nanga trawan ini*

den foto fu den Meden. A sani disi psa fu di den no arki Masra, den Gado. Den broko a ferbontu fu Gado nanga ala san A ben meki En knekti Moses komanderi den. Den no arki den sani dati èn den no du den tu!"

Salmanassar V, in het Akkadisch Shalmanu-assared genaamd, de koning van het machtige Assyrië van 727 tot 722 v.g.t., belegerde Shomron [Samaria], de hoofdstad van Israël, drie jaar lang, maar maakte haar inname waarschijnlijk niet meer mee omdat hij volgens sommige bronnen nog tijdens het beleg het slachtoffer werd van een moordaanslag. Het was zijn opvolger, Sargon II, in het Akkadisch Sharru-kin geheten, die de hoofdstad verwoestte en het grootste deel van de bevolking na de omverwerping van het koninkrijk Israël deporteerde naar diverse delen van het Assyrische Rijk. Het Koninkrijk Israël, dat in 930 v.g.t. werd opgericht, hield in 722 v.g.t. op te bestaan en viel in dat jaar definitief in de handen van de Assyriërs: *"En de Israëlieten werden in ballingschap van hun grondgebied weggevoerd naar Assyrië, waar zij wonen tot op de dag van vandaag!"* (מלכים ב [2 Koningen] 17:23, NBV). **Indonesia:** *"Leki strafman den Israelitisma gwe libi den kondre. Feyanti tyari den sma fu Israel nanga tranga go na Asur, pe den de te leki tide!"*

De ballingen die na de Assyrische verovering van het Overjordanse en Galilea werden weggevoerd, waren waarschijnlijk omvangrijker, en de stammen R'uven [Ruben], Gad, Dan en Naftali worden niet langer in historische bronnen genoemd. Aan de andere kant lijken de ballingen uit de regio Shomron [Samaria], die destijds dichter bevolkt was, beperkter te zijn geweest. Er zijn namelijk diverse aanwijzingen in de TeNaCH terug te vinden, dat niet allen uit de tien stammen naar Assyrië werden weggevoerd. Zo geeft עמק Amos 5:1-3 een wenk, dat een tiende van de bevolking achterbleef zoals de profeet aankondigde: *"Hoor dit woord, dat Ik over u aanhef, een klaaglied, huis Israëls: Gevallen is zij, zij zal niet weer opstaan de jonkvrouw Israëls, nedergeworpen ligt zij op haar bodem, niemand richt haar op. Want zo zegt Adonai, de Eeuwige: De stad die met duizend uittrekt, zal er honderd overhouden, en die met honderd uittrekt, zal er tien overhouden voor het huis Israëls!"* (NBG). **Surinaams:** *"1Israel, arki san mi abi fu taki, arki a dede-oso singi di mi o singi gi yu. A yongu uma, Israel, fadon. A fadon èn a no sa opo moro. Den fringi en trowe tapu en eigi gron. No wan sma no e gi en wan anu fu opo. Bika na so Masra fu Masra taki fu Israel: Fu a foto di e hari go feti nanga dusun man, wan hondro nomo o tan èn fu a wan di e hari go feti nanga wan hondro man, tin nomo o tan!"*

Zie echter ook עולם רבה Seder Olam Raba 22, waarin staat dat een achtste van de bevolking achtergebleven is. Hoe dan ook, of het nou een tiende of een achtste van de bevolking is doet er niet toe, in elk geval bleven er nog velen in hun eigen stamgebieden achter. In een door archeologen ontdekte Assyrische koninklijke inscriptie geeft Sargon II aan, dat hij 27.290 inwoners van Samaria deporteerde. Dus zelfs als de Assyriërs ongeveer 30.000 mensen deporteerden, zoals in de annalen vermeld, is het zeer waarschijnlijk dat dus nog velen in deze regio achtergebleven zijn.

De Joodse traditie bevestigt de Assyrische deportaties en de vervanging van de vorige inwoners door gedwongen vestiging door andere volkeren in het veroverde gebied. Om te verhinderen dat het grotendeels ontvolkte land helemaal zou verwilderen door gebrek aan bewoners, liet Sargon II ballingen uit andere delen van het Assyrische Rijk naar zijn nieuwe provincie Samaria overbrengen om zich daar in de onbewoonde steden te vestigen. In de TeNaCH vinden we een beschrijving van deze bevolkings-verplaatsing, die door de Assyriërs werd uitgevoerd: *"De koning van Assyrië stuurde mensen uit Babel, Kuta, Avva, Hamat en Sefarvayim naar de steden van Shomron [Samaria], waar hij hun een woonplaats toewees in plaats van de Israëlieten. Deze mensen namen Shomron [Samaria] in bezit en gingen er wonen!"* (מלכים ב [2 Koningen] 17:24, NBV). **Surinaams:** *"A kownu fu Asur puru sma fu Babel, Kuta, Awa, Hamat nanga Sefarwaim, tyari go libi na Samaria na a presi fu den Israelitisma. Den sma disi teki Samaria abra èn den go libi ini den foto fu en!"*

De buitenlandse kolonisten waren natuurlijk afgodendienaars en bleven daarom ook in hun nieuwe verblijfplaats hun eigen occulte rituelen uitoefenen. Dat mishaaide de Eeuwige, die het land daarom door wilde beesten onveilig liet maken, zoals we in de verzen 25 t/m 28 lezen: *"De eerste tijd, dat zij daar woonden, vereerden ze de Eeuwige niet. Daarom liet de Eeuwige leeuwen op hen los, die een aantal van hen verscheurden. Men zei tegen de koning*

van Assyrië: de volken die u naar Samaria hebt overgebracht om in de steden daar te wonen, zijn niet op de hoogte van de regels die de G'd van dat land heeft gesteld. Nu heeft Hij leeuwen op hen losgelaten omdat de mensen de regels van de G'd van dat land niet kennen, en die hebben al een aantal van hen gedood. Daarop beval de koning van Assyrië: Stuur een van de priesters die jullie hebben weggevoerd terug naar het land waar hij vandaan komt. Hij moet daar gaan wonen en de mensen de regels van de G'd van dat land onderwijzen. Zo keerde een van de priesters die waren weggevoerd terug naar Shomron en vestigde zich in Beit-El, waar hij de mensen leerde hoe ze de Eeuwige moesten vereren!"

Surinaams: "Ini a bigin, di den sma go libi drape, den no ben e anbegi Masra. Dat' meki Masra ben seni lew go na den mindri di kiri wantu fu den. Dan sma taigi a kownu fu Asur taki: Den folku di yu tyari go libi ini den foto fu Samaria, no sabi fa den mus dini a Gado fu a kondre dati na a yoisti fasi. Dat' meki A seni lew go na den mindri, èn den lew e kiri den fu di den no sabi a yoisti fasi fu dini a Gado fu a kondre dati. Ne a kownu fu Asur komanderi taki: Un tyari wan fu den priester di un ben teki fu drape tyari gwe, go libi drape baka. A mus leri den sma a yoisti fasi fu dini a Gado fu a kondre dati. Na so wan fu den priester, di den ben teki fu Samaria tyari gwe, go drape baka. A go libi na Betel, èn a leri den sma fa den ben mus anbegi Masra!"

De priester deed zijn uiterste best om deze vreemdelingen de G'd van Israël te leren kennen en hen Zijn verordeningen, wetten en inzettingen te onderwijzen. Dit was echter slechts gedeeltelijk succesvol, want hoewel de nieuwe immigranten de Tora aanvaardden en nu ook de G'd van Israël aanbaden, behielden ze tegelijkertijd hun eigen afgoden van de landen waar ze vandaan kwamen, want ze bekeerden zich alleen uit angst voor de leeuwen die hen anders hadden gedood. Het gevolg was, dat de heidense kolonisten de aanbidding van de Eeuwige vermengden met hun afgodendienst: "Toch bleven al die volken hun eigen godenbeelden maken, die ze in hun nieuwe woonplaats neerzetten in de tempels die de Shomronieten [Samaritanen] op de offerhoogten gebouwd hadden. De mensen uit Babel maakten een beeld van Sukot Benot, de mensen uit Kuta maakten een beeld van Nergal, de mensen uit Hamat maakten een beeld van Ashima, de Avviten maakten beelden van Nibchaz en Tartak, en de Sefarvieten verbrandden hun kinderen als offer voor hun goden Adramelech en Anamelech. Daarnaast vereerden zij de Eeuwige, maar dienden ook hun eigen goden zoals ze in hun land van herkomst gewoon waren geweest. Ook de Israëlieten zelf vervielen telkens opnieuw in hun oude gewoonten en doen dat tot op de dag van vandaag: ze vereren de Eeuwige niet en houden zich niet aan de voorschriften, regels, wetten en geboden die de Eeuwige heeft opgelegd aan de nakomelingen van Ya'aqov [Jakob], aan wie Hij de naam Yisra'el [Israël] heeft gegeven! [...] De nieuwe bewoners van het land vereerden de Eeuwige, maar dienden ook hun eigen godenbeelden. Hun kinderen en kleinskinders volgden het voorbeeld van hun ouders en leven tot op de dag van vandaag op dezelfde wijze voort!" (מלכים ב' Melachim bet [2 Koningen] 17:29-34 en 41, NBV).

Surinaams: "Ma iniwan fu den folku ben meki den eigi popki fu den gado fu den. Den ben e poti den ini den tempel di den sma fu Samaria ben bow na den presi pe den ben e tyari ofrandi. Ala den sma fu den folku ben e du disi ini den foto pe den ben e tan. Den sma fu Babel ben meki wan popki fu Sukot-Benot, den sma fu Kuta ben meki wan fu Nergal, den sma fu Hamat ben meki wan fu Asima, èn den Awitisma ben meki fu Nibkas nanga Tartak. Den Sefarwitisma ben e bron den pikin fu den leki ofrandi gi Adramelek nanga Anamelek, den gado fu Sefarwaim. Boiti den gado fu den, den ben e anbegi Masra tu èn den ben teki sma na den mindri poti leki priester na den presi pe sma ben e tyari ofrandi. Den priester disi ben e du a wroko gi den ini den tempel na den presi pe den ben e tyari ofrandi. Den ben e anbegi Masra, ma den ben tan dini den gado fu den leki fa den ben gwentu du ini den eigi kondre. Te nanga a dei fu tide den e tan du den owru gwentu fu den. Den no e anbegi Masra, den no e du den sani di den ben mus tan du, den no e hori densrefi na den sani na san den ben mus tan hori densrefi, den no e hori densrefi na a wèt nanga den gebod, di Masra ben gi den bakapikin fu Yakob, di A ben kari Israel! [...] Na so den folku disi ben e anbegi Masra, ma den ben e dini den popki fu den gado fu den tu. Te tide den pikin nanga den bakapikin fu den e du leki fa den afo fu den ben e du!"

Ook sommigen van de Israëlieten die in de regio Shomron [Samaria] waren gebleven, maakten zich hieraan schuldig, maar de tekst maakt wel duidelijk onderscheid tussen de

vreemde volken die zich in Samaria vestigden en de inheemse Israëlitische Samaritanen zelf: Er wordt immers beschreven hoe de vreemde volken hun eigen afgoden meebrachten en die oprichtten in de heiligdommen die de Samaritanen hadden gebouwd. Vervolgens vermengden de vreemdelingen hun nieuwe geloof met hun oude geloof, maar er wordt hier geen melding gemaakt dat ze zich ook met de lokale Israëlieten vermengd zouden hebben. Dat is een aanname, die door de Samaritanen zelf stellig ontkend wordt. Natuurlijk zullen daar ook wel huwelijken tussen lokale Israëlieten en mensen van andere volken hebben plaatsgevonden zoals overal, maar dan slechts bij uitzondering.

Conclusie

Hoewel er in de loop van de geschiedenis op kleine schaal enige vermenging kan hebben plaatsgevonden, is de term "gemengd volk" voor de Samaritanen, die impliceert dat ze geen echte Israëlieten zouden zijn, onjuist, want anders zou hetzelfde ook van de Joden gezegd kunnen worden die wel door het rabbinaat als Jood erkend worden, maar desalniettemin de etnische kenmerken van o.a. Europeanen, Afrikanen, Arabieren en Aziaten vertonen. Samenvattend kom ik tot de conclusie, dat de Samaritanen geen gemengd volk zijn dat uit heidenen is ontstaan, maar een groep die zichzelf beschouwt als een authentieke voortzetting van de noordelijke Israëlieten en deze bewering genetisch kan onderbouwen, ook al hebben ze zich historisch afgescheiden van de belangrijkste Joodse groep, het zuidelijke koninkrijk Juda. Ik zie derhalve in een toekomstige officiële erkenning van de Samaritanen door het opperrabbinaat als deel van G'ds volk Israël de vervulling van de profetie met de twee stukken hout uit יחזקאל Yechez'q'el [Ezechiël] 37:15-22 over de hereniging van het tweestammenrijk Juda en het tienstammenrijk Israël, dat in de bijbelse verslagen vaak wordt aangeduid als Efrayim, naar de meest dominante stam, of Samaria, naar de hoofdstad en het grondgebied, waarbij de barrières die eeuwenlang hadden bestaan uit hun midden worden verwijderd. De bevindingen van het genetisch onderzoek waar ik later nog uitgebreider op in zal gaan, de grote overeenkomst tussen het Samaritaanse schrift en het oude Hebreeuwse schrift, hun trouw aan de Tora en het vieren van de Shabat en de Moadim hebben ertoe geleid dat het tegenwoordig bijna onmogelijk is om te blijven ontkennen dat de Samaritanen rechtstreekse afstammelingen van de Israëlieten zijn. Ik wil dit eerste deel van deze studie afsluiten met de woorden van Rabbi Akiva: *"Een Samaritaan is in alle opzichten gelijk aan een Israëliet."* Amen!

Werner Stauder